

«Kompetanse for mangfold»

En veileder for personalet

Måken barnehage

ME LØFTER I LAG

Kontoradresse:
Havraskaret 2

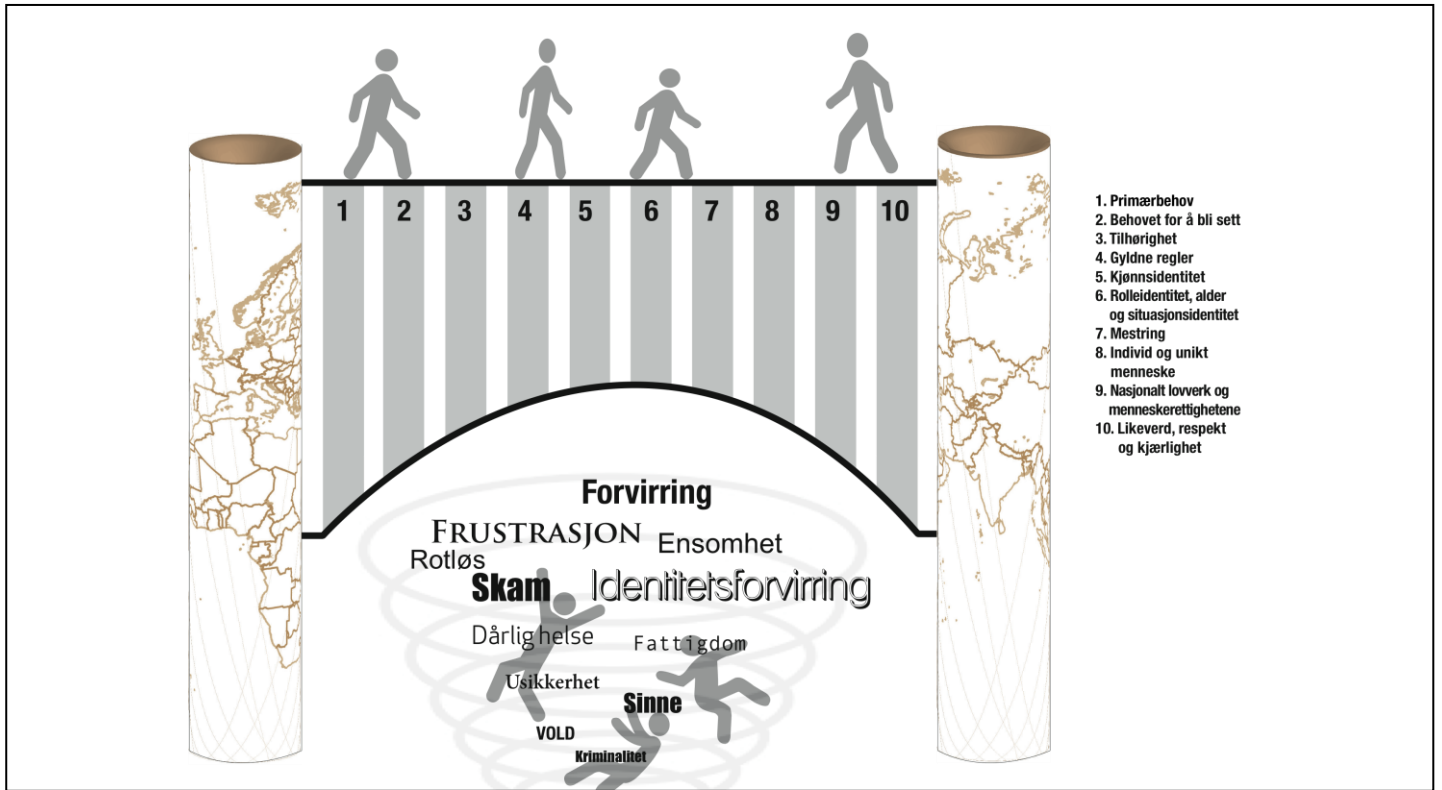
Postadresse:
4364 Sirevåg

Telefon:
51 43 83 12

Tlf. styrer
51 43 89 30

Org nr:
964 969 590

Broen som binder mennesker sammen

Vi er alle mennesker med universelle behov.
Vi skal bygge bro mellom mennesker – ikke mellom religioner.
Vi skal ha fokus på menneske – ikke på religion og kultur.
Mangfold er en ressurs.
Ikke bruk ordet integrering – bruk sosialisering.

Loveleen R Brenna

Innledning

Denne veilederen skal være et redskap for alle **assistenter** og **pedagoger** som til daglig arbeider med barns språkutvikling og minoritetsspråklige barn. Våre utfordringer er mangel på kunnskap og kompetanse i forhold til barnas morsmål og forståelse for ulik kulturell bakgrunn. Derfor er vårt mål at denne veilederen skal bidra til et bedre kunnskapsgrunnlag og økt kompetanse for arbeidet med språk.

Barnehagen er en viktig arena for barns språkutvikling. Her kan barna møte andre barn og voksne gjennom lek, samspill og ulike aktiviteter som kan bidra til å utvikle barnas språk (Rammeplanen)

En flerkulturell barnehage

Personalet i barnehagen skal bidra til å utvikle barnehagen til en god arena for språkutvikling for alle barn, uansett hvilke morsmål barnet har. Vi voksne er språkmodeller for barna og må legge til rette for språklig samhandling med barna i alle hverdagsaktiviteter i barnehagen. Da er det viktig at personalet har relevant kompetanse og kan reflektere over egne holdninger, kunnskaper og ferdigheter knyttet til språk og flerspråklighet.

Hvilke holdninger har vi til flerspråklighet? Hvilke kunnskaper har personalet til betydningen av morsmålet og læring av norsk som andrespråk?

De holdningene og kunnskapene vi har til barn med to- eller flerspråklig bakgrunn er avgjørende for om barna får god eller dårlig språklæring. Vi ønsker å ha en **ressursorientert tilnærming** til mangfold. Dette betyr at vi ønsker å legge til rette for en god språkutvikling for barn med minoritetsspråklig bakgrunn. Tospråklighet skal anerkjennes. Ulike morsmål skal anerkjennes som verdifulle ressurser for det enkelte barnet, for barnegruppen og for samfunnet. Dette innebærer at de ulike språkene som er representert i barnehagen skal **høres** og **synes** i barnehagens hverdag, at personalet har et bevisst forhold til språkarbeidet i barnehagen, at vi arbeider målrettet med språkopplæringen og at foreldrene er inkludert i arbeidet.

I en barnehage med en flerkulturell teori og praksis ser personalet på det språklige, kulturelle og religiøse mangfoldet som en **NORMALTILSTAND**, og bidrar til at mangfold er en naturlig del av

barnehagehverdagen. Ulike språk, kulturer og religioner **anerkjennes** og **synliggjøres** i barnehagehverdagen. Hvis vi voksne er opptatt av å snakke om det som er forskjellig på en positiv måte, vil den flerkulturelle barnehagen bli en berikelse for alle barna.

Synliggjøring og anerkjennelse av mangfold

Alle barn må få møte noe kjent i barnehagen:

- Språkene som snakkes / bokstavene de møter
- Eventyr/ fortellinger / bøker som leses/ fortelles
- Bildene på veggene
- Maten vi spiser
- Høytidene vi feirer
- Synliggjøring av kultur, tradisjoner og nasjonalitet

Eksempler på hvordan vi kan synliggjøre språklig mangfold i Måken barnehage:

- Skrive barnas navn på flere skriftspråk i garderoben
- Skilt i barnehagen på ulike skriftspråk, for eksempel velkommen og navn på avdelingene
- *Ordlistor* på flere skriftspråk med sentrale ord som brukes hyppig i hverdagen. Henges på avdeling og i garderobe
- Ukens/månedens ord/fokusord, det vil si ett ord barna lærer på flere språk hver uke eller måned. For eksempel å hilse, å takke, å telle og ord knyttet til temaet barna arbeider med
- Sanger på ulike språk
- Rim og regler på ulike språk
- Bildebøker på ulike språk
- Utkledningstøy som representerer forskjellighet
- Lek med dyreløyer på ulike språk
- Globus og kart sentralt plassert, og aktiv bruk av globus og kart i samtaler i hverdagen

Foreldresamarbeid:

- Foreldrene til barn med minoritetsbakgrunn må få god informasjon om oppdragelse i Norge, om dagsrytme og rutiner i barnehagen.
- Barnehagen må spørre om familiens språk, kultur/ religion ved oppstart (Bruk eget skjema «Nybegynnersamtale med minoritetsspråklige foreldre»).

- Foreldre med minoritetsbakgrunn kan brukes som en ressurs i forhold til mat, høytider, tradisjoner m.m.
- Tett kontakt og god dialog med barnas foresatte/ foreldre - en viktig prioritering for suksess i språkarbeid.
- Prioritere å sikre at foreldrene forstår den informasjonen vi ønsker å formidle. Det gjelder å våge å være ekstra tydelig når vi snakker. I tillegg må vi gi informasjon på morsmål om det er mulig, eventuelt bruke tolk eller tospråklig assistent.

Ytterlig informasjon om barnehagetilbud og foreldresamarbeid finnes i «[Infohefte til foreldre for barnehager](#)» som er utarbeidet av Hå kommune. Dette heftet finnes på Hå kommune sin hjemmeside.

Arbeid med språk

En god språkutvikling er viktig for barn både på kort og lang sikt. Evnen til å bruke språket er avgjørende for hvordan barn kan kommunisere med andre barn og voksne, avgjørende for læring, sosiale relasjoner og vennskap – og på lengre sikt – avgjørende for å kunne være deltaker i et moderne demokrati og i et kunnskaps- og utdanningssamfunn.

Det kan være en utfordring å få tid til å jobbe systematisk med **språk** i en travel barnehagehverdag. Da er det viktig å tenke at vi ønsker at arbeidet ikke skal komme i tillegg til alt det andre, men at det heller skal være en **naturlig del** av det daglige samværet med barna. Alle hverdagsituasjoner og aktiviteter ute og inne kan gi barna gode muligheter til å være språklig aktive.

Barn har godt språklig utbytte, både på kort og lang sikt, av å være i et miljø der de får anledning til å utvide ordforrådet sitt og får mulighet til å delta i språkutviklende samtaler. Tidlig erfaring med bøker og lesing er viktig for barns språklige og senere skriftspråklige utvikling. Den grunnleggende utviklingen skjer i barnehagealder. Dette gjelder alle barn – også barn med minoritetsbakgrunn.

I Måken barnehage arbeider vi med tiltak som har mest språkstimulerende virkning (basert på forskning):

- **Språkutviklende samtaler**- en viktig læringsarena! Ha fokus på spontane, uformelle samtaler.

- **Språkutviklende fortellinger** kan stimulere fortellerlyst og barna blir i stand til å fortelle selv. Vær en levende og engasjert forteller. Dette kan vekke barnas interesse. Når barnet forteller, bruker det språket aktivt.
- **Bruk av språk i barnas aktiviteter og opplevelser.** Sett ord på hva barna gjør i ulike aktiviteter. Inviter til samtaler rundt det barna er opptatt av. Snakk med barna om det som skal skje før aktiviteter og turer. Da blir barna forberedt på det som skal skje. Ha fokus på sentrale ord og begreper. Flerspråklige barn kan ha nytte av en slik samtale på morsmålet sitt. Gi dette om det er mulig! Ha fokus på språklige aktiviteter som å sette ord på opplevelser, leke med ord, undre seg, beskrive, fortelle, forklare, spørre og svare. Det barna opplever, kan gi inspirasjon til både samtaler og lek der de bruker språket aktivt, for eksempel i rollelek. For å hjelpe barna til å snakke om opplevelsene sine kan man ta bilder på tur og under aktiviteter. Velg da motiv som egner seg som utgangspunkt for samtaler, undring og spørsmål. Bilder av gjenstander som har fanget barns oppmerksomhet og aktiviteter barna har vært engasjert i, kan stimulere barna til å fortelle, forklare og spørre. Til de minste barna kan det være lurt å laminere bildekort.
- **Språktilegnelse gjennom lek** - viktig arena for språklæring og språkutvikling! I leken bruker barna både verbal og ikke-verbal kommunikasjon. De uttrykker tanker, følelser, og ønsker, spiller roller, planlegger, diskuterer og argumenterer, og de håndterer konflikter og inngår i relasjoner. Gjennom leken kan barna lytte og lære av hverandre. Introduser regelleker og sangleker for barna, f.eks. *Hauk og due*, *Bro, bro, brille* og *Bjørnen sover*. Barna bruker gjerne språket spontant i leken. Snakk med barna om leken, ord og begrep i leken. - Felles lek i sandkassa eller i dukkekroken stiller høye krav til språklig kompetanse. For noen barn kan det være krevende å delta i slike leker. Barn som har manglende evne til å inngå i dialog eller ikke kan bruke språket aktivt med andre kan oppleve å bli oversett eller overhørt i leken. Noen reagerer med å bli verbalt passive, da er det viktig at de voksne hjelper barna inn i leken med å komme med noen språklige innspill.

Flerspråklige barn må få være **språklig aktive sammen i lek, også på tvers av avdelinger**. Da får barna mulighet til å bruke morsmålet sitt i leken, samtidig kan de utvikle egen forståelse for omverden og øke morsmålkompentansen sin

Språk i barnehagen- mye mer enn prat

For flerspråklige barn kan det være spesielt krevende å delta i lek som krever at de mestrer godt norsk. En voksen, som gjerne behersker et flerspråklig barns morsmål, kan støtte barnet i leken når det trengs. Viktig at de voksne legger til rette for at flerspråklige barn også får være

språklig aktive sammen i lek, også på tvers av avdelinger. Da får barna mulighet til å bruke morsmålet sitt i leken, samtidig kan de utvikle egen forståelse for omverden og øke morsmålkompetansen sin.

- **Bøker og språklig bearbeiding av innholdet** - Bøker kan inspirere til språkutviklende samtaler. Vær engasjerte voksne ved å benytte stemme, mimikk og blikk for å få kontakt med barna i formidlingen. Dette underbygger handlingen, øker innlevelsen og gir barna god leseopplevelse. Bruk lesegrupper med få barn i gruppa. Fortell litt om boka, det forbereder barna på det som kommer og gir nyttig førforståelse. For de yngste barna er det viktig å bruke tilpassede bøker og en voksen som leser på en tilpasset måte. Ha korte lesestunder. Forklar, visualiser (vis bilde/symbol) og konkretiser ord. Les bøker, fortellinger og eventyr om igjen flere ganger. La barna komme til orde og kommenterer, spør og snakker om det de er opptatt av. Barna får mulighet til å bruke nye ord i språkstimulerende samtaler og knytter innholdet i boka til egne erfaringer. Bruk barnehagen sitt eget bibliotek som har godt utvalg av bøker. Alle avdelingene har også egen bokkrok. Still ut noen bøker med fronten ut slik at barna ser forsidebildet og tittelen på bøkene. Plasser bøkene slik at barna får lett tak i dem, slik at de kan finne fram bøker de kan bla i, se på bilder i og «lese» i alene eller sammen med andre barn eller voksne. På avdelingene eller på biblioteket bør det også være bøker på flere språk. Da kan barna bla i bøker de kanskje kjenner hjemmefra, eller kan bli lest for fra foreldre eller voksne som kan språket deres.

Lese bok: Fortell litt om boka!
Da forbereder du

Det beste med en bok er ikke de tankene den inneholder, men de tankene de skaper

Språk i barnehagen-mye mer enn bare prat

- **Arbeid med ord og begrepsforståelse** - skal være en naturlig del av barnehagehverdagen. Begreper er ordens innholdsside. Barn lærer gradvis nye ord og bruker de etterhvert i språket sitt. Personalet kan konkretisere og visualisere nye ord ved hjelp av gjenstander, bilder, stemme, mimikk, tegn og kroppsspråk for å gjøre det tydelig for barna i hvilket innhold orden har. Personalet kan plukke opp aktuelle ord fra for eksempel barnas lek, en bok, et eventyr, en barnefortelling, en tur, nærområdet eller en aktivitet. Når barna har bruk for nye ord, er det større sjanse for at de vil bruke dem, og at ordene dermed blir en del av ordforrådet deres. Styrk barnas begrepsforståelse ved å bruke de nye ordene i samtaler med barna, både gjennom å bruke dem selv og ved å stille spørsmål som inneholder eller handler om ordene.

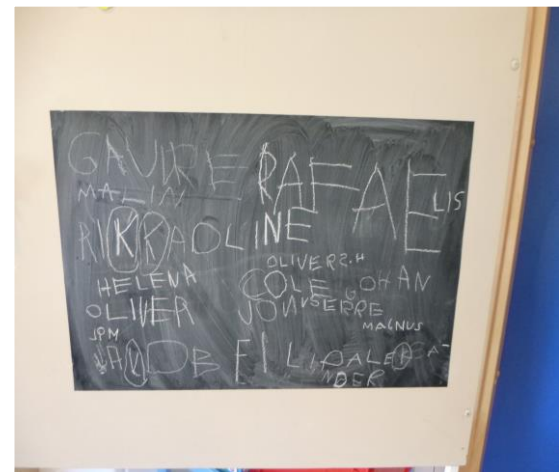
Tips: Bruk Grep om begrep og tankekart i arbeid med ord og begrepsforståelse!
(Se språkplan)

Oppmuntre barna til å assosiere rundt ordenes innhold, undre seg, fortelle, gjenfortelle og bruke de nye ordene i ulike sammenhenger. Barna må også få mulighet til å bruke ordene selv i ulike sammenhenger i samtaler, lek og på turer. Får barna mange og sterke assosiasjoner mellom ord og erfaringer, kan barna lettere hente frem et ord når de har bruk for det. Dette kan også føre til at det blir enklere for dem å lære nye ord og tilegne seg større begrepsforståelse.

- **Språklig bevissthet og skriftspråkstimulering** - Et godt språkmiljø der barna får gode muligheter for et rikt språklig samspill med andre, er med på å gi barnet et godt utgangspunkt for å lese og skrive. For å øke barnas språklige ferdigheter og bidra til å forebygge lese- og skrivevansker er det viktig at personalet arbeider med språkstimulerende tiltak som er nevnt tidligere og punktene som følger.

Personalet i Måken barnehage som stimulerer skriftspråket til barna,

- leker med språkets form med barna ved for eksempel å rime, lage tulleord og finne ord som ligner på hverandre
- oppmuntret barna til å lytte til lyder og rytmer i språket
- synger sanger med barna
- snakker om språk og dialekter og ulike språk
- er bevisst på rollen som forbilder
- viser at det er nyttig å lese, og at de har glede av det
- leser med og for barna
- lar barna møte bokstaver og gjør barna oppmerksom på dem
- støtter barna når de utforsker skriftspråket
- viser interesse for det som barna lekeleser, liksomleser eller leser og lekeskriver, liksomskriver eller skriver
- skriver og viser at det som blir skrevet, kan bli lest
- gir barna rik tilgang på ark, farger og blyanter
- inviterer barna til å bruke digitale verktøy
- støtter barna når de eksperimenterer med å omsette lyder til skrift
- skaper tekster sammen med barna
- er sekretær når barna skaper tekst
- leser tekstene som barna har skapt
- stimulerer barna til å bruke skriftspråket i lek

Hentet fra *Språk i barnehagen-mye mer enn bare prat*

I tillegg har vi laget en **Språkplan** med forslag til verktøy og arbeidsmetoder som kan brukes i arbeid med språkmiljø og språklig mangfold i barnehagen.

Flerspråklighet

Å beherske flere språk er en verdifull kompetanse for alle mennesker og samfunnet vi lever i. Språk er nært knyttet til **identitet, sosialisering** og **kultur** og er derfor en viktig del av barns og voksnes liv.

Informasjon om flerspråklig utvikling

(Kan brukes som et utgangspunkt for samtale med foreldrene om barnas flerspråklige utvikling)

Flerspråklige familier er ulike. Familier kan være to- eller flerspråklige på ulike måter. En eller begge foreldrene har et annet morsmål en norsk. Foreldrene har ulike morsmål, og barnet får høre to eller flere språk hjemme. En eller begge foreldrene har vokst opp i et land hvor man snakker ulike språk hjemme og på skolen. Mange familier består i tillegg til foreldrene av familie og slektninger som påvirker barnas hverdag og som kan gi barnet tilgang til flere språk.

Barn kan lære flere språk samtidig. Det er vanlig at barn lærer flere språk fra de er helt små. For at barn skal utvikle flere språk på et tilfredsstillende nivå, kreves det at hjem, barnehage og skole hjelper aktivt til. De voksne i barnets omgivelser må oppmuntre og støtte utviklingen av barnets flerspråklighet.

Familier med minoritetsbakgrunn kan lettere holde kontakt med slekt og venner dersom de bevarer morsmålet sitt. Barna i slike familier har større mulighet til å ta del i kulturarven til foreldrene som også styrker barnets identitet og tilhørighet.

Barnet har bedre forutsetninger for å lære norsk dersom de har et godt utviklet morsmål. Morsmålet og andrespråket kan fungere som støtte for hverandre. Om barnet har lært et begrep på morsmålet, er det lettere å lære seg ordet for det tilsvarende begrepet på norsk. Alle foreldre ønsker at barna skal lære norsk tidlig, slik at de kan lykkes på skolen. Det betyr ikke at foreldrene skal slutte å bruke morsmålet når de snakker med barnet. Foreldrene kan i stedet hjelpe barnet til å møte det norske språket i barnehagen og i nærmiljøet eller sammen med foreldrenes venner og bekjente.

Foreldre med ulike morsmål bør snakke hvert sitt morsmål sammen med barnet. Når hele familien er samlet kan man velge det som føles naturlig å bruke. Det viktigste er at foreldrene kan kommunisere med barna sine på det språket foreldrene behersker best. Dersom foreldrene ønsker at barnet skal bli flerspråklig, er det viktig å gi barnet støtte til å utvikle begge språkene.

Barn blander språkene. Det er helt normalt at flerspråklige barn blander ord fra ulike språk i en og samme setning. Det kan komme av at de ikke har lært seg å skille mellom de ulike språkene. De kan også være at barnet «låner» ord fra det andre språket hvis de har behov for det. Barnet benytter da sin totale **språkkompetanse**. Flerspråklige barn behersker ulike områder og situasjoner bedre på ett språk enn på et annet. Barnet kan for eksempel lettere fortelle hva som har hendt i barnehagen på norsk, men foretrekker å bruke morsmålet når det skal snakke om ting og situasjoner som har med familie og hjemmet å gjøre.

Tospråklige barn foretrekker å snakke norsk i visse perioder. Det er ikke uvanlig at tospråklige barn foretrekker å snakke norsk fremfor morsmålet sitt hjemme med foreldrene. Dersom barnet snakker norsk når foreldrene snakker morsmålet, kan foreldrene forsøke å hjelpe barnet ved å svare med de riktige ordene og uttrykkene på morsmålet. Kontakten og kommunikasjonen er uansett det viktigste, uansett hvilke språk man benytter. Det er viktig å lytte til hva barnet har å si enn å være opptatt av hvilket språk man benytter. Det tar tid for barnet å lære morsmålet i et miljø hvor norsk har stor innflytelse og ofte høyere status enn morsmålet. For at barnet skal bli flerspråklig, er det viktig at foreldrene fortsetter å snakke morsmål med barnet.

Gi støtte til barnets språkutvikling på morsmålet. Hå kommune har tilbud om fritidsaktiviteter hvor barn kan komme å treffe andre foreldre og barn i lek, aktiviteter og sosialt samvær. Kommunen har også bibliotek med barne- og ungdomsbøker og lydbøker på flere språk til utlån. I tillegg kan det lokale biblioteket hjelpe med å låne bøker fra *Det flerspråklige bibliotek* i Oslo. På nettstedet www.morsmal.no finnes bøker og lydbøker på ulike språk, samt rim, regler og fortellinger på mange språk.

Gi støtte til barnets språkutvikling på norsk. Å gå i barnehage gir et godt utgangspunkt for flerspråklige barns norskspråklige utvikling. Det er også viktig med et godt samarbeid mellom barnehage, helsestasjon, skole og foreldre. Barnehagen og skolen har et stort ansvar for barnas utvikling i norsk, men foreldrenes rolle er også viktig. For barn i skolealder kan barnehagen gi barna gode og varierte muligheter for språklig utvikling. Når barna er i skolealder, kan SFO og ulike fritidsaktiviteter som fotball, kor, dans, kulturskole eller lignende være gode møteplasser for språklig og sosial utvikling.

[Barnehagen har ansvar for å tilrettelegge for barns språkutvikling](#). Noen ganger har enkelte barn behov for språkstimulering, og kan da ha en tospråklig assistent om det er mulig, eller tilby andre språkpedagogiske tiltak i barnehagen. Selv om barnet ikke alltid møter andre barn eller voksne som snakker morsmålet i barnehagen, er det positivt for barnets flerspråklige utvikling at morsmålet anerkjennes. Foreldrene bør derfor snakke morsmålet med barnet når de er i barnehagen, når det er naturlig. Ansatte kan samtidig vise interesse for barnets morsmål, for eksempel ved å lære noen ord, sanger, regler på barnets morsmål.

[Tospråklig assistanse i barnehagen kan være svært viktig](#). Tospråklig personale kan bidra til økt trygghet for barnet og foreldrene. Dette kan fungere som et bindeledd mellom hjemmet og barnehagen. En voksen som kjenner barnets morsmål kan hjelpe barnet med å forstå og selv gjøre seg forstått i møte med andre barn og voksne i barnehagen. Barnet får en verdifull mulighet til å videreutvikle ferdigheter i det norske språket.

[Barn fra språklige minoriteter som skal begynne på skolen har rett til særskilt språkopplæring](#). Hå kommune har utarbeidet egne samarbeidsrutiner for overgangen fra barnehage til skolen. Måken barnehage har også planer for overgang fra barnehage til skole i Årsplanen vår. Foreldre kan få informasjon om dette i barnehagen eller på kommunen sine nettsider.

For mer utfyllende informasjon, se [informasjonshette BARN I FLERSPRÅKLIGE FAMILIER](#). Dette hefte skal deles ut til alle flerspråklige familier som er representert i Måken barnehage.

Språkutvikling

En grovinndeling som utgangspunkt for å kunne vurdere det enkelte barnets språkkompetanse. NB: Et barn kan ha kommet kortere eller lengre i språkutviklingen enn det som blir beskrevet for det gitte alderstrinnet.

[Spedbarns språktilegnelse\(0-1 år\)](#)

Språkutviklingen starter lenge før barna sier de første ordene. Helt fra fødselen av kommuniserer det lille barnet og omsorgspersonene. Spedbarnet søker kjente stemmer, og kommuniserer med gråt, smil, mimikk og bevegelser. Spedbarn produserer lyder, og etter hvert begynner de å bable. Bablingene er preget av språket i omgivelsene. Gradvis erfarer barnet at lyder får innhold og mening, og at det er

nyttig å bruke dem for å få oppmerksomhet og til å oppnå noe. Mot slutten av det første leveåret begynner de fleste barn å peke for å kommunisere. De kjenner også igjen ord og sier kanskje noen ord selv. Forståelsen av enkeltord kommer som regel før barnet begynner å bruke ordene. Det er stor variasjon i talespråklige ferdigheter i denne alderen.

Småbarns språktilegnelse (1-3 år)

De fleste barn forstår en del ord og uttrykk de hører i hverdagen, men ordene er foreløpig ikke fullt utviklet som symbol for begreper. Det kan være vanskelig å skille mellom språkforståelse og situasjonsforståelse hos så små barn. De første ordene barn forstår og bruker, er knyttet til her-og-nå-situasjoner, og barna er avhengig av å se samtalepartneren og det de to snakker om.

De første ytringene barnet bruker er ofte bare ett ord og det er fortsatt mye babling. De voksne forstår gjerne hva barnet sier, dette fordi barnet benytter ulikt tonefall og forskjellige gester. Kommunikasjonen og innholdet i det barnet formidler, er det viktigste. Hvordan barnet uttaler ordene(formen) og behersker grammatiske prinsipper, er mindre viktig i denne perioden. De voksne må her tilpasse seg språket til barnet, tolke barnets signaler, snakke med barnet om hva det er opptatt av eller interessert i, og invitere barnet til å delta aktivt i kommunikasjonen og uttrykke de første ordene.

De første ordene barn forstår og bruker når de er ett til to år, er som regel navn på familiemedlemmer, gjenstander og hendelser i hverdagen. Det er også vanlig at barn forstår flere ord enn dem de bruker selv. Når barn har et aktivt ordforråd på mellom 30-50 ord, har mange noe som heter ordspurt. Det vil si at ordforrådet øker raskt som skjer fordi barna blir mer bevisste på at et ord er et symbol for et begrep /at ordet har et innhold. I denne perioden begynner de også ofte å sette sammen ytringer med ett ord til ytringer med to ord.

I toårsalderen har de fleste barn en relativt god språkforståelse som betyr at de forstår innholdet i mange ord og ofte også enkle setninger. Det er likevel ikke uvanlig at barna fremdeles ikke sier så mange ord selv. Det viktigste i denne fasen er at barna forstår at ord er symboler for begreper, at ordene i seg selv gir mening.

Når barna er to-tre år gamle, er ordforrådet vanligvis i stor vekst. Mange barn har relativt god uttale, selv om det fremdeles ikke er vanlig at de behersker dette fullt ut. Barna blir nysgjerrige på hva ting heter, og på innholdet i forskjellige ord og ytringer. Mange barn spør mye, og får gjerne mange svar og er inne i

en god læringssirkel. Det viktigste er å kommunisere og være i samspill med andre. Da bruker de språket aktivt både for å formidle ønsker og tanker og for å få svar.

Ytringene i denne alderen er lengre og mer komplekse, og ordstillingen begynner å likne på «voksenformen». Treåringen oppdager kanskje også bindeordet *og*. Barna behersker etter hvert enkelte grammatiske prinsipper og begynner for eksempel og bøye ord. Bøyingen er ofte regelmessig, for eksempel «brorer». Dette er tegn på at barna stadig blir mer oppmerksomme på språkets form og mestrer bruk av språket.

De eldre barnehagebarnas språktilegnelse(3-6 år)

Fra treårsalderen kan barn i større grad delta i samtaler om noe utenfor det som finnes eller skjer akkurat her og nå. Det vil si at de etter hvert behersker et såkalt situasjonsuavhengig språk. Barna har god nok innholdsforståelse av ord og ytringer. De kan for eksempel delta i samtaler om ting som har skjedd, eller om noe som skal skje. I denne perioden øker ordforrådet raskt. Barna benytter setninger for å uttrykke egne tanker, følelser og ønsker. Noen begynner å bruke fortidsform og uttrykker nektende setninger.

Mange blir interesserte i språkets form. De liker nye ord og tulleord, og de bruker ordene kreativt. Utviklingen går fra bruk av vide og generelle begreper til mer spesifikke. I fireårsalderen er barna vanligvis i stand til å forstå og bruke synonymer (ord som betyr det samme) og antonymer (ord som betyr det motsatte). Etter hvert forstår og bruker barna ord som uttrykker f.eks. følelser.

Ved fireårsalderen kan barna vanligvis uttale de fleste språklydene og lydkombinasjonene i enkle og kjent ord. Voksne som ikke kjenner dem, kan også forstå det de formidler. Selv om mange barn behersker formsiden av språket godt i denne alderen, er det viktig å være oppmerksom på at det fremdeles kan ta lang tid før de mestrer det helt. Noen språklyder og ord med mange stavelser og spesielle lydformasjoner kan være vanskelig å uttale for mange, også for noen av de eldste barnehagebarna.

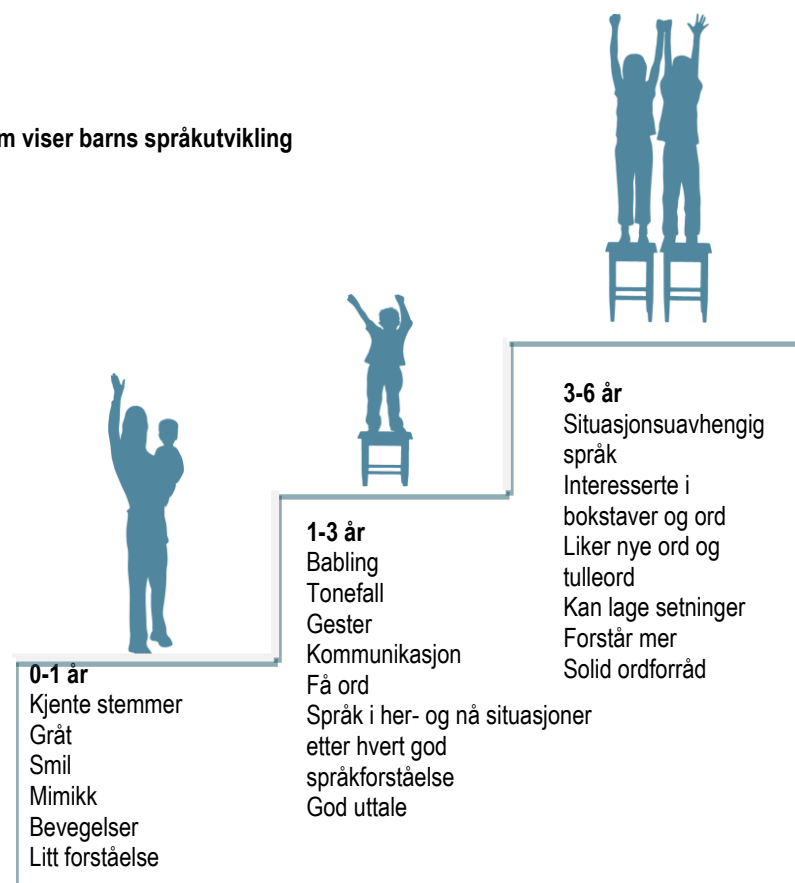
Fra fireårsalderen blir språket utviklet og nyansert mer og mer. Barna forstår og bruker som regel et solid ordforråd, og de forstår og bruker mange funksjonsord som pronomener (jeg, meg, min, osv.) og preposisjoner (i, på, over, osv.). Ved fire-til femårsalderen blir vanligvis ordforrådet rikere ord ordrekkefølgen i setningene riktige. Utviklingen av forståelse for og bruk av avanserte ord og lengre

og mer komplekse setninger er i stor grad avhengig av miljøet rundt barna og erfaringen de får. Barn i denne alderen kan vanligvis delta i lengre dialoger og fortelle egne fortellinger.

Når barna er fem-seks år, begynner de å forstå ord i overført betydning. De forstår f.eks. hva som ligger i uttrykket «å ha sommerfugler i magen». De kan legge merke til ord som likner hverandre, høre hvilke ord som rimer, dele ord inn i stavelser, og etter hvert hører de hvilke lyd et ord begynner med. Barna har språklig bevissthet, som er et viktig grunnlag for å lære å lese og skrive.

Hentet fra *Språk i barnehagen- mye mer enn prat*

En enkel illustrasjon som viser barns språkutvikling

Flerspråklige barns språktilegnelse

Alle må få mulighet til å uttrykke seg og oppleve at de blir forstått

Flere av barna i Måken barnehage vokser opp med ett eller flere andre morsmål enn norsk. Barnehage må støtte barna når de bruker morsmålet sitt og samtidig arbeide aktivt med den norskspråklige kompetansen til barna. Noen flerspråklige barn lærer morsmålet først. Deretter lærer de norsk, for eksempel når de begynner i barnehagen.. Andre lærer morsmål og norsk samtidig. Flerspråklige barns bakgrunn er vært forskjellig. Derfor er det også stor variasjon i hvordan barna mestrer den flerspråklige situasjonen. Mestringen avhenger både av barna og omgivelsene. Det er viktig at barnehagen og foreldrene samarbeider om å støtte barnas flerspråklige språktilegnelse.

Å begynne i barnehagen er en stor overgang i livet for de fleste barn

Overgangen ved barnehagestart kan bli stor og vanskelig for barn som har et annet morsmål enn norsk, fordi det er vanskelig å forstå språket som de hører i barnehagen. Noen av disse barna går inn i en periode der de selv ikke bruker språket, en ikke-verbal periode. Den kan være kortvarig, men også vare i flere måneder. Barna kan lære mye av det nye språket selv om de ikke ytrer seg på norsk, og de kan forstå mye av det som skjer i omgivelsene. Personalet må arbeide aktivt for å inkludere barna i kommunikasjon i denne perioden. Det er også viktig å være i dialog med foreldrene om barnas språk. Da kan personalet få kjennskap til foreldrenes kunnskap om barnas språkutvikling på morsmålet, noe som kan føre til en større forståelse.

Barn uttrykker seg på ulike måter

De første ytringene til flerspråklige barn likner ofte på ytringene til yngre barn. Disse språklige utfordringene barna har mens de lærer seg andrespråket kan lett bli forvekslet med utfordringer som er vanlige for barn med språkvansker.

Barn trenger tid til språktilegnelsen

Voksne som skal vurdere språket til flerspråklige barn og legge til rette for godt språkmiljø for dem, må ha kjennskap til barnas språkhistorie og språkutvikling (Vi bruker blant annet «overførings skjema for minoritetsspråklige barn barnehage-skole» for å kartlegge språket til flerspråklige barn). De må være i stand til å se og vurdere barnas språk i et flerspråklig perspektiv. I tillegg være oppmerksom på at det som regel tar lengre tid å lære seg flere språk enn bare ett. Det er derfor helt vanlig med en langsom progresjon i språket generelt.

Barn med forsinket språkutvikling og språkvansker

Det er ofte store individuelle forskjeller i barns språkutvikling. Når barn strever med språket, kan det skyldes forsinket språkutvikling eller en språkvanske. Det er ingen klare grenser mellom typisk, forsinket og/eller avvikende språkutvikling. Flerspråklighet vil i mange tilfeller gjøre vurderingen enda mer utfordrende.

Noen barn har forsinket språkutvikling og ligger etter sine jevnaldrende på dette området. Mange av disse tar ofte igjen de jevnaldrende etter hvert. Andre vil ligge etter i lengre tid. Ofte er det vanskelig å forutsi hvilke barn med forsinket språkutvikling som senere vil ha språkvansker.

Noen barn har vansker med å forstå språk. Årsaken kan være at begrepsforståelsen ikke er solid nok. Det kan være at barnet ikke har utviklet forståelsen av språkets form, for eksempel grammatiske prinsipper. Barn som har vansker med å forstå hva som blir sagt, kan oppleve blant annet at det kan være vanskelig å forstå regler for atferd og verbal kommunikasjon i lek. Noen barn viser vansker i samspill med andre barn. Noen tar styringen i leken, ofte uten å beherske dette. Noen barn ødelegger for andre, mens andre blir svært passive i leken eller holder seg helt unna lek. Noen barn snakker lite eller ikke i det hele tatt, mens andre lager mye lyd eller snakker mye, for eksempel ved å rope i lek eller imitere ord og setninger de hører i omgivelsene.

Noen barn har vansker med talespråket. Noen barn har god språkforståelse, men de har vansker med å formidle språket verbalt. De kan for eksempel ha problemer med å finne eller formidle ord. Tegn på dette kan være at de stopper opp og leter etter ord når de forteller eller deltar i samtaler, eller at setningene er mer ufullstendige i enn det som er vanlig for alderen. Barn med talespråklige vansker blir ofte svært frustrerte over å ikke kunne uttrykke seg godt nok og over at andre ikke forstår dem. Noen bruker kroppsspråk og gjentar seg selv, mens andre blir innesluttet og trekker seg tilbake. Noen blir sinte og utagerende, mens andre tuller og tøyser det bort.

Noen barn har vansker med å bruke språket. Noen barn har vansker med å tolke og bruke språk i sosiale sammenhenger til tross for at de har gode språkferdigheter. Barna kan da ha utfordringer med å tilpasse språket sitt til situasjonen, eller at de har vansker med å bruke språket i kommunikasjon med andre på en hensiktsmessig måte. De kan også ha vansker med å tolke kroppsspråk og andre ikke-språklige signaler. Disse barna kan ha vanskeligheter med å føre en samtale.

Hentet fra *Språk i barnehagen- mye mer enn prat*

Kilder

Rammeplan for barnehager, Kunnskapsdepartementet 2011

Temahefte om språklig og kulturelt mangfold, Kunnskapsdepartementet 2006

Temahefte om språk, Kunnskapsdepartementet 2006

Språk i barnehagen- mye mer enn prat, Utdanningsdirektoratet 2013

Magnhild Nordbø, juni 2016

Veilederen er utarbeidet av ressursgruppa: Magnhild Nordbø, Anne Bjerk Johansson, Marion Kverme